

УДК 378.147

О. М. Микитюк

Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

А. М. Зачена

Українська академія друкарства

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ДІАЛОГ ВИКЛАДАЧІВ І СТУДЕНТІВ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Розглядаються проблеми психолого-педагогічного діалогу, розвитку особистості студентів вищого навчального закладу. Конкретизується необхідність впровадження педагогічної підтримки, окреслено цільові орієнтації, проаналізовано шляхи налагодження психолого-педагогічного діалогу викладачів і студентів.

Психолого-педагогічний діалог, розвиток особистості студентів, вищий навчальний заклад, педагогічна підтримка

Сучасне суспільство розвивається в напрямку зростаючої інтелектуалізації людини і людства. На початок ХХІ ст. повною мірою проявилася глибока залежність сучасної цивілізації від тих здібностей та якостей особистості, які закладаються в освіті. Саме тому можливість сталого розвитку суспільства, успішного подолання, а в майбутньому і запобігання глобальним кризам і конфліктам, характерним для нинішнього етапу розвитку цивілізації, тісно пов'язана з досягнутим рівнем освіченості всіх його членів. У зв'язку з тим головне завдання, яке покликані вирішувати вищі навчальні заклади, – це формування особистості майбутніх фахівців, адже зміни, що відбуваються в системі освіти сучасної України, висувають нові вимоги до організації соціально-психологічного простору навчального закладу. Інноваційні процеси в системі вищої освіти вимагають переходу у навчанні від традиційного пасивного накопичення суми знань до вмотивованого засвоєння студентами методів здобуття наукової інформації та умінь реалізувати свої знання у професійній діяльності. Проблема розвитку особистості має безліч аспектів розгляду як у теоретичному, так і в практичному аспектах [10,11]. Незважаючи на зростання інтересу до неї, феномен розвитку особистості на етапах її дорослішання залишається нерозкритим, як і переживання особистісних криз і здатність особистості долати їх. Адже розвиток (у кінцевому розумінні) не зводиться просто до навчання, виховання або інтеріоризації знань і навиків. Людина, вбираючи зовнішню інформацію, з віком здійснює якісно новий крок – формує власні цілі й активно діє за внутрішнім спонуканням [10,11].

Безумовно, у часовому проміжку, розвиток – процес тривалий, який охоплює все життя людини. В основі його механізму лежать єдність і протилежність відмежовування (виділення із загального, відокремлення від загального, набуття самостійності) і ототожнення (здобуття рівності, приєднання до спільноти) [3]. Акт розвитку обумовлений побудовою соціальної ситуації зростання, яка розуміється як відношення між студентом і середовищем. Соціальна ситуація зростання виникає тоді, коли інформація, що рекомендується студенту, опрацьовується ним, а запропонований інформаційний блок відповідає на інтенції самого студента. Педагогічна ситуація розвитку – це передбачення природної активності студента та надання можливостей для реалізації цих інтенцій.

Таким чином, однією з центральних проблем педагогіки і психології є проблема розкриття зв'язків педагогіки з навчанням і вихованням. У сучасних наукових дослідженнях з проблем педагогіки і психології вищої школи (С. Вітвицька, М. Євтух, А. Алексюк, А. Глузман, С. Смирнов, П. Підкасистий та ін.) [1–6] доволі широко аналізуються питання викладання у вищому навчальному закладі, розкриваються специфіка професійної діяльності викладача, складові його педагогічної майстерності тощо. Здебільшого увага звертається на змістово-процесуальну сторону викладацької праці як доцільної діяльності щодо навчання, виховання і розвитку студентів, розкриття її основних функціональних компонентів [1–3, 7–10]. Разом з тим проблеми психолого-педагогічної підготовки, обізнаності і здатності до ефективного використання у професійній роботі сучасних надбань психолого-педагогічних знань не знайшла належного наукового підтвердження та практичної реалізації. Це обумовлено тим, що в епоху сучасної науково-технічної революції від людини, яка бере участь у виробничій діяльності та суспільному житті, потрібен досить високий рівень культурної та професійної підготовки. Вона, у свою чергу, припускає розвиток різнобічних потреб і здібностей, зокрема інтелектуальних. Водночас система освіти, навчання і виховання, що вже склалася, не вирішує з належною ефективністю деякі важливі питання, пов'язані із соціальним завданням. Слід визнати, що вищеназвані проблеми розроблені дуже слабо, особливо в експериментальному плані. При цьому деякі з них мають серйозні теоретичні підстави для інтенсивного дослідження. Це стосується, зокрема, вивчення загальних рушійних сил психічного розвитку людини. На думку В. В. Давидова, цей розвиток являє собою відтворення індивідом історично сформованих типів діяльності і відповідних їм здібностей, які реалізуються в процесі їх присвоєння. Тим самим привласнення, яке науковець інтерпретує як процес виховання і навчання в широкому сенсі, є загальною формою психічного розвитку людини. Дана позиція дає загальні орієнтири для експериментального й теоретичного вивчення проблеми розвитку особистості.

Розвиток особистості студента у вищому навчальному закладі підпорядковується загальним законам діалектики – це діалектичний процес створення передумов до зміни, виникнення і розвитку протиріч, процес переходу

кількісних змін в якісні, проблеми розвитку особистості. У студентів вищих навчальних закладів спостерігається протиріччя між прагненням оволодіти професією й успішно закінчити навчання та переживаннями, викликаними обсягом завдань і складністю обов'язків, тобто суперечність між ставленням до мети діяльності та відношенням до її процесу. За С.С. Вітвицькою [2], серед викладачів можна виділити наступні притаманні їм рівні спілкування:

Примітивний – в основу ставлення до студента покладено нескладні правила і реакції поведінки, амбіції, самовдоволення, зловтіха. Викладач демонструє свою зверхність, а студент для викладача виступає засобом досягнення мети.

Маніпулятивний – взаємини зі студентами будуються на грі, сутність якої полягає в бажанні будь-що виграти, використовуючи різні прийоми, лестоці. Студент при цьому є об'єктом маніпуляції, заляканий, інфантильний.

Стандартизований – домінує формальна структура спілкування. Спостерігається слабка орієнтація на особистість. Викладач дотримується стандартів етикету, проте така поведінка є поверхневою і, не зачіпаючи особистісного рівня, реалізується на рівні масок. Студент – самостійний об'єкт, відчуває байдужість викладача поза "маскою" і фактично залишається об'єктом маніпуляції.

Діловий – орієнтуючись на справу, викладач бере до уваги особистісні характеристики студента лише у контексті ефективності діяльності, дотримується стандартів етикету, визнає за студентом право на самостійність. Студент для викладача є значущим залежно від внеску в суспільну діяльність, в особистому житті залишається самостійним.

Особистісний – спілкування базується на глибокій зацікавленості до студента, визнанні самостійності його особистості. Викладач поважає студентів, уся його діяльність спрямована на розвиток їхньої духовності, особистісне спілкування стає спілкуванням духовним. Студент довіряє викладачеві, який є авторитетом і найкращим посередником між ним і знаннями про навколишній світ, людей, себе [2]. Ступінь усвідомлення особистістю своїх внутрішніх протиріч може бути різною, а іноді суперечності взагалі не усвідомлюються. Усвідомлення суперечностей з позиції суспільно значущої мети, високих ідеалів і професійних вимог – передумови, які сприяють висхідному розвитку їх особистості як майбутніх професіоналів. В іншому випадку суперечності можуть призвести до регресивного розвитку особистості студента, молодого людини, яка готується до висококваліфікованого виконання функцій фахівця в тій чи іншій галузі трудової діяльності. У ході навчання в нього повинні бути сформовані необхідні для цього якості, знання, навички, уміння. Проте вся соціокультурна ментальність вітчизняної вищої освіти до сьогодні вперто не враховує характеристик особистості студента, що дозволяють йому існувати в поліреальності, володіти здібностями і жити в багатьох реальностях одночасно. Це протиріччя в практиці вищої освіти ховається в нетрадиційній для буденного розуміння сутності його проблем.

У 2006–2007 рр. нами на базі ЛНАУ було проведене анонімне опитування студентів першого і другого курсів. Анкета включала 25 питань як закритого, так і відкритого типу. Результати показали, що в більшості з них не визначено стратегічні життєві цілі і світоглядні орієнтири, відсутній досвід рефлексивної поведінки. Крім того, використовуючи методику діагностики реалізації потреб у саморозвитку, з'ясували, що переважно відсутня і сформована система саморозвитку. Студенти-першокурсники погано уявляють свою подальшу професійну діяльність, не можуть сформулювати цілі розвитку і просування щодо своєї майбутньої роботи, окреслити мотиватори, їх сильні і слабкі сторони. Слід зауважити, що сьогодні вже є педагогічні технології комунікацій викладача і студента, які дозволяють кожному з них бути суб'єктом навчальної діяльності. Іншими словами, уже створені умови для розвитку поліреальностей студента. Викладачі знають про існування таких технологій, але на практиці займаються корекцією породжених конфліктів, як-от: зниження мотивації до навчання, значний «відсів» слабких студентів, відпрацювання пропущених практичних занять і т. д. Тому саме у вищому навчальному закладі нині необхідна реалізація різних форм педагогічної підтримки, що забезпечить появу принципово нових виховних технологій, які стимулюють самонавчання, самовиховання і розвиток студентської молоді. Педагогічна підтримка дозволяє: побачити потенційні можливості і особистий досвід студента з його власної точки зору; розширити тенденції особистості до розвитку, спонукаючи при цьому до пізнання світу професій та образу свого «Я», значимого для майбутнього професійного життя; організувати накопичення досвіду і способів діяльності, активно використовуючи можливості студента, створюючи ситуації для самостійної самоосвіти. До цільових орієнтацій педагогічної підтримки, таким чином, відносяться [4]:

допомога студентам у вирішенні актуальних завдань розвитку, навчання, соціалізації;

усунення перешкод, які заважають успішному самостійному просуванню студентів в освіті (навчанні, вихованні, саморозвитку);

надання методичної допомоги при вирішенні питань, пов'язаних з навчальними труднощами, взаємовідносинами студента з однокурсниками, викладачами, батьками;

розвиток педагогічної компетентності студентів, психолого-педагогічного діалогу викладача і студента.

У зміст педагогічної підтримки входить: допомога студентам у набутті впевненості у власних силах; підкріплення позитивних якостей молоді людини; підтримка прагнення до самостійності, саморозвитку, професійного зростання студента. У процесі педагогічної підтримки виявляються власні проблеми студента, а виниклі перетворюються в завдання для діяльного вирішення. Педагогічна підтримка розвитку особистості студента – це особлива діяльність щодо створення умов для його розвитку, різнопланового сприяння в осмисленні і конструюванні власного способу життя. Тут головне – дати змогу студенту

подолати перешкоду, розвиваючи інтелектуальний, моральний, емоційний, волевий потенціал, і спонукати тим самим до самостійного вчинку, а в результаті до розвитку. Мета підтримки – максимально сприяти студенту в усвідомленні його потреби в саморозвитку власної суб'єктивності. Можемо константувати, що педагогічна підтримка складається з декількох етапів, зокрема: психолого-педагогічного діалогу викладача і студента; спільного виявлення й окреслення проблеми; виявлення можливостей студента вирішити проблему; проектування діяльності з подолання труднощів і розвитку можливостей, які можуть бути розвинені.

Головна мета діяльності, орієнтованої на саморозвиток студента й розвиток психолого-педагогічного діалогу викладача і студента, полягає в тому, щоби, допомагаючи у вирішенні проблем, створювати умови для опори студента на свої внутрішні сили. Вирішуючи проблему, студент починає будувати нове бачення власного життя, і навколо нього створюються сприятливі зовнішні умови для руху до нової форми суб'єктивності, що утворюється з набуттям нового досвіду. Реалізація педагогічної підтримки, розвиток психолого-педагогічного діалогу викладача і студента дозволяє успішно вирішувати освітні та практичні завдання, освоювати складну й різноманітну позицію суб'єкта життєдіяльності.

Педагогічна підтримка розширяє позитивний життєвий досвід кожного студента, допомагає адекватно оцінити і реалізувати власні можливості. В результаті її впровадження розвиток особистості студента відбувається в наступних напрямках:

- зміцнюється професійна спрямованість, розвиваються необхідні здібності і готовність до майбутньої практичної роботи;
- посилюються відповідальність і професійна самостійність;
- активізується життєва позиція і підкреслюється індивідуальність;
- зростають домагання в галузі майбутньої професії;
- підвищується роль самовиховання і самоосвіти в розвитку його особистості.

Таким чином, у розвитку особистості студента важливе місце займають педагогічна підтримка і розвиток психолого-педагогічного діалогу викладача та студента, за допомогою якого він розширює свої знання, виробляє і набуває нових умінь і, як наслідок, може внутрішньо істотно змінитися, удосконалити свої здібності, потреби, характер.

Вік 18–20 років – це період найактивнішого розвитку, становлення й стабілізації характеру і, що особливо важливо, оволодіння повним комплексом соціальних ролей дорослої людини: цивільної, суспільно-політичної, професійно-трудової тощо. Реалізація педагогічної підтримки у формі розвитку психолого-педагогічного діалогу викладача і студента у вищому навчальному закладі забезпечує процес позитивних змін, набуття якостей і досвіду, потрібних йому як майбутньому фахівцеві.

1. Бех І.Д. Виховання особистості / Бех І.Д.: у 2 кн. Кн.2. Особистісно орієнтований підхід: наук.-практ. засади. – К.: Либідь, 2003. – 344 с. 2. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: підруч. за модульно-рейтинговою системою навчання для студ. магістратури / Вітвицька С.С. – К.: Центр навч. л-ри, 2006. – 384 с. 3. Долинська Л.В. Психолого-педагогічні умови ефективної взаємодії викладачів і студентів в умовах традиційної освіти / Л.В. Долинська // Наукові записки Ін-ту психології імені Г.С. Костюка АПН України / За ред. акад. С.Д. Максименка. – К.: Главник. – 2005. – Вип. 26. – Т.2. – С.8–11. 4. Зимняя И.А. Педагогическая психология / Зимняя И.А. – М.: Логос, 1999. – 384 с. 5. Колток Л. Шляхи та засоби реалізації педагогічного дискурсу у вищій школі / Л. Колток // Вища освіта України. – 2007. – №2. – С.77–83. 6. Кан-Калик В.А. Учителю о педагогическом общении / В.А. Кан-Калик. – М.: Просвещение, 1987. – 214 с. 7. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / Кузьмінський А.І. – К.:Знання, 2005. – 486 с. 8. Морозов А. Креативная педагогика и психология / А. Морозов, Д. Чернилевский. – М., 2004. 9. Пидкасистый П. И. Психолого-дидактический справочник преподавателя высшей школы / Пидкасистый П. И., Фридман Л. М., Гарунов М. Г. – М., 1999. 10. Смирнов С. Педагогика и психология высшего образования. От деятельности к личности / Смирнов С. – М., 2001. 11. Шумская Л. Психолого-педагогическая подготовка преподавателя высшей школы / Шумская Л., Дормешкин О. – Минск, 2000.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ДИАЛОГ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ И СТУДЕНТОВ ВЫСШЕГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ

Рассматриваются проблемы психолого-педагогического диалога, развития личности студентов высшего учебного заведения. Конкретизируется необходимость внедрения педагогической поддержки, указаны целевые ориентации, проанализированы пути налаживания психолого-педагогического диалога преподавателей и студентов.

PSYCHO-PEDAGOGICAL DIALOGUE TEACHERS AND STUDENTS UNIVERSITY

Problems of development of the person of students of high school are considered. Necessity of introduction of pedagogical support is described, its importance is analysed, target orientations are designated, stages of pedagogical support of students are allocated.

Стаття надійшла 19.10.2012

УДК 007:659.4

Н. Б. Мантуло

Класичний приватний університет (м. Запоріжжя)

ДИСКУРС ЯК ПРЕДМЕТ ПІАРОЗНАВЧИХ СТУДІЙ

Аналізуються основні підходи до визначення дискурсу в дослідженнях паблік рилейшнз у контексті загальних тенденцій функціонування концепту в гуманітарних науках. Визначається специфіка трактування поняття дискурсу в науці, що вивчає PR.

Дискурс, текст, PR, комунікація, контекст

Сучасна соціально-комунікаційна парадигма являє нам низку трактувань категорії «дискурс», які часто виявляються принципово неоднорідними, хоча загальною тенденцією є посилення уваги до даного концепту, зумовлене утвердженням «принципово нової онтології соціально-психологічного, людського, гуманітарного світу, яка протиставляється традиційній онтології матеріального фізичного світу» [5, с. 16].

Попри те, що в сучасному гуманітарному теоретизуванні все більшого значення набуває поняття дискурсу, найуживанішою дана категорія лишається в лінгвістиці, що накладає на її розуміння певну специфіку. Однак і соціальні науки все більше визнають методологічний потенціал дискурсу в процесі наукового аналізу досліджуваних ними об'єктів.

Наука, що вивчає PR (піарологія, піарознавство – час покаже) не може ігнорувати актуальні тенденції наукового процесу, у тому числі таку, як активізація поняття дискурсу в гуманітарних науках. Впровадженню в термінологічний апарат науки про зв'язки з громадськістю концепту «дискурс» сприяли такі дослідники, як А. Богоявленський, О. Кривоносов, О. і В. Русакови та ін. Разом з тим, неоднозначність трактування даного поняття в сучасній гуманітаристиці, еволюційні процеси в самій системі PR спонукають до уточнення його смислу та методологічного значення в рамках піарознавчих студій.

Метою цієї статті є виявлення основних підходів до визначення змістового наповнення поняття дискурсу в дослідженнях паблік рилейшнз у контексті загальних тенденцій функціонування даного концепту в гуманітарних науках, а також визначення специфіки його трактування в науці, що вивчає PR.

Дефінування поняття дискурсу неможливе без його зіставлення з іншим тісно пов'язаним з ним поняттям тексту. Це засвідчують представлені в науковому обігу дефініції дискурсу, зокрема широко відоме визначення дослідниці Н. Арутюнової, за яким дискурс – це «зв'язний текст у сукупності з екстра-